

NOISLOMIY KONFESSIYALAR TARIXI: SHAKLLANISHI VA RIVOJLANISH BOSQICHLARI

Sherzod Sharipov

STIBOM mustaqil izlanuvchisi

Annotatsiya. *Mazkur maqolada noislomiy konfessiyalarning vujudga kelishi, tarixiy shakllanish jarayoni va asosiy yo‘nalishlari ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilinadi. Xristianlik, yahudiylilik, buddaviylilik va boshqa diniy konfessiyalarning paydo bo‘lishi diniy ta‘limotlarning rivoji, ijtimoiy-siyosiy omillar hamda madaniy muhit bilan uzviy bog‘liq holda yoritiladi. Maqolada konfessiyalararo farqlar va ularning jamiyat taraqqiyotidagi o‘rni ilmiy asosda tahlil etiladi.*

Kalit so‘zlar: *konfessiya, xristianlik, yahudiylilik, buddaviylilik, diniy yo‘nalishlar, sekta, dinshunoslik.*

Kirish. Din insoniyat tarixida muhim ijtimoiy-madaniy hodisa sifatida namoyon bo‘lib, jamiyat taraqqiyotiga bevosita ta’sir ko‘rsatib kelgan. Tarixiy jarayonlar davomida yirik dinlar doirasida turli konfessiyalar shakllangan bo‘lib, ular diniy ta‘limotning talqini, diniy amaliyot va tashkiliy tuzilma jihatidan bir-biridan farqlanadi. Noislomiy konfessiyalar tarixi insoniyatning diniy tafakkuri, e’tiqodiy xilma-xilligi va madaniy taraqqiyotini o‘rganishda muhim ilmiy ahamiyat kasb etadi.

“Konfessiya” atamasi lotincha confessio – “e’tirof etish”, “iqror bo‘lish” ma’nolaridan kelib chiqqan bo‘lib, muayyan din doirasida shakllangan mustaqil diniy yo‘nalishni anglatadi. Konfessiyalar bir dinning asosiy aqidalarini tan olgan holda, ularni talqin etish, diniy marosimlar va tashkiliy tuzilma jihatidan farqlanadi. Noislomiy konfessiyalar asosan tarixiy sharoit, siyosiy omillar va madaniy muhit ta’sirida vujudga kelgan.

Xristianlik konfessiyalari. Xristianlik noislomiy dinlar ichida eng keng tarqalgan konfessiyaviy tuzilishga ega din hisoblanadi. Uning asosiy konfessiyalari – katoliklik, pravoslavlik va protestantlikdir.

Katoliklik Rim papasi hokimiyatini oliy diniy rahbar sifatida e’tirof etadi va yagona markazlashgan tuzilishga ega. Pravoslavlik esa milliy cherkovlar asosida tashkil topgan bo‘lib, diniy marosimlar va aqidaviy masalalarda o‘ziga xos xususiyatlarga ega. Protestantlik XVI asrda Reformatsiya harakati natijasida vujudga kelib, Bibliyani mustaqil talqin qilish va shaxsiy e’tiqod erkinligini ilgari suradi. Protestantlik doirasida lyuteranlik, kalvinchilik, anglikanlik kabi ko‘plab yo‘nalishlar shakllangan.

Yahudiylikdagi konfessiyaviy yo‘nalishlar. Yahudiylilik qadimgi monoteistik dinlardan biri bo‘lib, unda konfessiyaviy bo‘linishlar asosan diniy qonunlar va an’analarni talqin etish bilan bog‘liq. Yahudiylikdagi asosiy yo‘nalishlar – ortodoks, konservativ va reformist yahudiyligidir.

Ortodoks yahudiylilik diniy qonunlarga qat'iy rioya qilishni talab etadi. Konservativ yo'nalish an'analar va zamonaviylik o'rtasida muvozanatni saqlashga intiladi. Reformist yahudiylilik esa diniy amaliyotda erkinlik va moslashuvchanlikni targ'ib qiladi. Ushbu konfessiyalar yahudiy jamiyatining diniy va madaniy hayotida muhim rol o'ynaydi.

Buddaviylik va Sharq dinlaridagi konfessiyalar. Buddaviylik konfessiyaviy jihatdan uch asosiy yo'nalishga bo'linadi: xinayana (theravada), maxayana va vajrayana. Ushbu yo'nalishlar buddaviylik ta'limotini talqin etish, marosimlar va falsafiy qarashlar jihatidan farqlanadi.

Shuningdek, hinduizm, konfutsiylik va sintoizm kabi Sharq dinlarida ham turli diniy maktablar va oqimlar mavjud bo'lib, ular konfessiya tushunchasiga yaqin tuzilmalar sifatida qaraladi. Bu yo'nalishlar Sharq xalqlarining diniy va madaniy hayotiga chuqur ta'sir ko'rsatgan.

Noislomiy konfessiyalar tarix davomida nafaqat diniy, balki siyosiy va madaniy jarayonlarga ham ta'sir ko'rsatgan. Ular davlat tuzilmalari, huquqiy tizimlar, ta'lim va san'at rivojida muhim omil bo'lib xizmat qilgan. Zamonaviy davrda konfessiyalararo muloqot, diniy bag'rikenglik va o'zaro hurmat masalalari global ahamiyat kasb etmoqda.

Xulosa qilib aytganda, noislomiy konfessiyalar tarixi insoniyatning diniy tafakkuri va madaniy taraqqiyotini aks ettiruvchi murakkab jarayondir. Xristianlik, yahudiylilik, buddaviylik va boshqa dinlar doirasida shakllangan konfessiyalar tarixiy sharoit va ijtimoiy ehtiyojlar ta'sirida vujudga kelgan. Ularni ilmiy va xolis yondashuv asosida o'rganish diniy bag'rikenglikni mustahkamlash va jamiyatda barqarorlikni ta'minlashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
2. Abdullayev A. Dinshunoslik asoslari. – Toshkent: O'zbekiston, 2016.
3. Ergashev I., Qodirov A. Dinshunoslik. – Toshkent: Akademnashr, 2019.